

Stedsbetragtninger

Dan Ringgaard: *Stedssans*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2010, 301 sider. 298 kr.

Den aarhusianske litterat Dan Ringgaard vil gerne være landmåler. Det forstår man, efterhånden som man læser hans *Stedssans*, der handler om steders betydning for den menneskelige eksistens og deres rolle i kunsten, i særdeleshed litteraturen. Men spørgsmålet er – hvis man efter endt læsning går tilbage og genlæser bogens begyndelse – om ikke Ringgaard, i udgangspunktet i hvert fald, er skåret mere efter kartografens profil: “Landmåleren er ham der skaber forbindelsen mellem vejassistenten og kartografen, mellem udmålingen af landet og dets kartografiske repræsentation. [...] Landmåleren er den der går rundt nede i kortet. Han er den der forbinder konkrete iagttagelser med geometrisk abstraktion og gør kortet muligt” (257, 258).

Er det så vigtigt da, om Ringgaard er landmåler eller kartograf? Både ja og nej. Nej, fordi det ikke nødvendigvis har indflydelse på bogens kvalitet (den er uomtvistelig). Ja, fordi det handler om noget principielt, nemlig metode. Min fornemmelse er, at på trods af det eksplicitte ønske om at være essayist og det implicite ønske om at være landmåler, så er Ringgaard mere akademiker og kartograf. Det er der for så vidt intet galt i. Henri Lefebvre, som Ringgaard trækker på, bemærkede for eksempel i *Éléments de rythmanalyse* (1992), at det kunne være fordelagtigt at gå fra begrebslig abstraktion til konkret materie. Georges Simenons Maigret, som Ringgaard analyserer meget inciterende, synes ligeledes at have mest succes med en efterforsknings-“metode”, hvor en generel atmosfære er forudsætning for en afdækning af sagens detaljer, der så fører til en opklaring af sagen (modsætningen er Conan Doyles inducerende Sherlock Holmes). Dertil kommer, at kartografen ikke nødvendigvis udelukker landmåleren (og omvendt) – eller med Lefebvre: Videnskabsmanden og digteren kan (og bør ideelt set) eksistere side om side – men udgangspunktet for Ringgaard synes at være den første.

I begyndelsen af *Stedssans* introducerer Ringgaard således fem nøglebegreber “ovenfra”, og med afsæt i disse skaber han en forholdsvis abstrakt begrebsarkitektur, der sammen med et indledningskapitel og et afslutningskapitel indeholdende ti teser om sted danner bogens skelet: Pausen, Kloden, Kroppen, Rejsen og Kortet. Det polemiske udgangspunkt for Ringgaard er en kritik af Martin Heideggers tænkning om sted: Han vil gøre op med en romantisk præget stedsfænomenologi med vægt på rødder, *Heimat*, bofasthed og tryghed. I stedet bekender han sig til en idé om steder som foreløbige, urolige, i splid med og fremmede for sig selv, blandt andet fordi tiden er en transformativ kraft i forhold til stedet. En delvis imødekommelse af dette processuelle stedssyn finder Ringgaard i Edward S. Caseys stedsfilosofi, som sammen

med Heidegger udgør den største inspirationskilde (i hvert fald i forhold til overordnet begrebsstruktur).

Hvis bogens udgangspunkt er en kritik af Heidegger, anerkender Ringgaard imidlertid den tyske hyttefilosof i kapitlet om Pausen forstået som det gode sted, hvorom der – på trods af stedets uro – kan slås (og, viser erfaringen, til stadighed bliver slået) en magisk cirkel. I dette kapitel supplerer Casey Heidegger med sin idé om at være på stedet, passivt at synke ned i det og langsomt absorberes i dets stofskifte. Hvis Heidegger kan anvendes affirmativt i forhold til stedet forstået som Pause, så er han dog ifølge Ringgaard blind for stedets historicitet, for kroppens og med den sansningens og bevægelsens betydning for stedet, og for stedets grad af medierethed. I kapitlerne om Kroppen og Rejsen er det Casey, der hjælper Ringgaard videre fra Pausen, det gode sted og Heidegger, eftersom Casey i sin fænomenologiske tilgang til steder netop medtænker kroppen og bevægelsen: “man kan bevæge sig rundt på det område stedet udgør, skridte det af, kortlægge dets afstande og på den måde lade det gå i kroppen på én (Kroppen), eller man kan flytte sig imellem stederne (Rejsen)” (9). I kapitlet om Kloden og steder som historisk foranderlige udfoldes kritikken af Heidegger derimod snarere gennem begrebet (og teorien) om globalisering, for som Ringgaard rigtigt bemærker, så er stedet i dag “snarere defineret som [...] et magnetfelt for i alle retninger løbende tider og rum, end som en håndgribelig og forståelig enhed der er som groet ud af jorden og historien. [...] Det er globaliseringen som har flyttet stedet fra en vertikal akse hvor stedet er relativt selvhvilende og forbundet med jorden og historien, til en horisontal akse hvor stedet er som et knudepunkt for globale kredsløb” (9, 10). Endelig handler kapitlet om Kortet om, at stedet altid møder os i repræsenteret form – en kendsgerning, Heidegger også synes at forbigå i stilhed – og for Ringgaard er kartografien stedets repræsentationsform par excellence.

Ringgaards begrebsarkitektur er glimrende tænkt og hænger godt sammen, ikke blot i dens indledende abstrakt-teoretiske fase og i dens senere teoretiserende diskussioner (med for eksempel Michel Foucault, Doreen Massey, Marc Augé, Michel de Certeau, J. Hillis Miller og Yi-Fu Tuan), men også i dens konkrete aktiveringer: litteraturanalyserne og rejseoptegnelserne. *Stedssans* er gennem sidstnævnte stilart (der relaterer sig til en Brasiliensrejse, Ringgaard foretog i 2006) en anderledes akademisk bog – kendetegnet som den er ved sit mere personlige ærinde og ved sin eksistentielle “tonalitet” – og det skal forfatteren bestemt ikke klandres for (selvom den essayistiske ambition som allerede nævnt måske ikke altid lykkes til fulde, fordi akademikerens videnskabelige diskurs og begrebsstringens dominerer helhedsindtrykket, ligesom for mange “ubrugte” referencer, for eksempel Poul Vad, forstyrrer flowet).

Det er også en styrke ved bogen, at Ringgaard kommer så vidt omkring i sit eksempel- og analysemateriale. Han er en internationalt orienteret nordist, der ikke kun bevæger sig hjemmevant i nordisk litteratur, men også i international teori og international litteratur og film. I *Stedssans* støder vi blandt andet på øjenåbnende sammenligninger mellem Henrik Pontoppidans Per Sidenius, Franz Kafkas K. og Thomas Pynchons Mason og Dixon i forhold til landmåling og kartografi; og mellem Audrey Hepburns “forundrede” oplevelse af Rom i William Wylers *Prinsessen holder fridag* og jeg-fortællerens “resonerende” oplevelse af England i V. S. Naipauls *Ankomstens gåde*; vi får analyser af stedet som en konstellation af krop, landskab og sprog hos Morten Søndergaard og Inger Christensen; og vi får en overvejelse over stedet, som det skabes i en vekselvirkning mellem indefra og udefra i

henholdsvis Henrik Stangerups *Vejen til Lagoa Santa* og João Guimarães Rosas *Djævelen på vejen*.

Hvis Ringgaard er meget inspireret af Casey, indtager han imidlertid også en kritisk position i forhold til det, som Claude Lévi-Strauss har betegnet som fænomenologiens tendens til at lægge for stor vægt på kontinuiteten mellem erfaring og virkelighed. Problemet er, at virkeligheden (stedet) altid er medieret, at vores erfaring af virkeligheden (stedet) altid er medieret, for eksempel af et kort. I en analyse af kortet som en repræsentationsform anvender Ringgaard nogle scener fra Akira Kurosawas *De syv samuraier* til at illustrere pointen om diskontinuitet mellem erfaring og virkelighed: "Kortets perspektiv modsættes nærbilleder i frøperspektiv af mudder, rikoletterende regndråber, løbende ben og døde kroppe. Sådan spiller Kurosawa på hele skalaen fra kortets uden for stedet til kroppenes inden i stedet; men han viser også at der er en verden til forskel. [...] Kurosawa demonstrerer kortets dialektik eller dets zoom ind og ud af kroppenes verden, men han tydeliggør også at metaforen er vildledende. Den slører for at virkeligheden bliver en anden undervejs. Derfor zoomer Kurosawa heller ikke, han klipper" (232). Hvis Kurosawa havde anvendt en zoomteknik, ville han ifølge Ringgaard have understreget en kontinuitet mellem erfaring og virkelighed, men i stedet understreges bruddet ved, at der anvendes en klippeteknik. Jeg er dog ikke sikker på, at Ringgaards i øvrigt fine formelle pointe beviser det, han gerne vil have, den skal bevise. Snarere end at illustrere diskontinuiteten mellem erfaring og virkelighed viser klippeteknikken vel en diskontinuitet imellem to slags virkeligheder? Med andre ord kan der vel, på trods af klipningen, godt være tale om, at erfaring og virkelighed matcher hinanden: erfaringen af stedet set i frøperspektiv på den ene side og erfaringen af stedet set fra kortets mere geometrisk-abstrakte perspektiv på den anden. To slags virkeligheder (ja, godt nok den samme virkelighed, men "krummet" forskelligt), to erfaringer.

Apropos geometrisk-abstrakt perspektiv, kartografens perspektiv, så er det en af bogens fineste pointer – i disse tider, hvor sted synes at være løsenet, og rum synes så udskældt, hvor det lokales specificitet lovprises, og globaliseringens homogeniserende effekter kritiseres – at stedet faktisk kan opleves mere nuanceret, sanseligt og rigt, hvis man anvender kortet som hjælpemiddel, hvis man altså tager kartografien i brug. Derfor behøver Ringgaard heller ikke skamme sig over, at han måske er mere kartograf end landmåler. *Stedssans* er en fremragende kartografi over litteraturens og filmens landmålere.

Anmeldt af Søren Frank

Pligt og tilbøjelighed

Lise Busk-Jensen: *Romantikkens forfatterinder*. København: Gyldendal, 2009, bind I-II (tekst) 1476 sider, bind III (forfatterkatalog, bibliografi og registre) 362 sider.

Lise Busk-Jensens disputats *Romantikkens forfatterinder* falder i to store hoveddele + et omfattende registerbind. Første bind skitserer det litteraturhistoriske og feministiske grundlag for afhandlingen og giver den kvindehistoriske baggrund for romantikkens forfatterinder; samt definerer de tre store genretyper, som Busk-Jensen vil bruge i sin danske